

INTERMEZZO

GADVERDAMME, GEZELLIGHEID!

Op het moment dat in de VS de modernistische bouwstijl werd doodverklaard, verrees in Nieuwegein winkelcentrum City Plaza. Inmiddels is ook dit complex aan reconstructie toe. In dit essay constateert Joris van Casteren dat het 'gezellig' maken van het centrum de pluriformiteit van de bewoners negeert.

In 1954 werd in de Amerikaanse stad St. Louis begonnen met de bouw van het Pruitt Igoecomplex, te vergelijken met de Amsterdamse Bijlmermeer. Volgens architect Minoru Yamasaki, die later de World Trade Centertorens zou ontwerpen, voldeden de 33 rechtehoekige betonnen woonflats aan de criteria zoals opgesteld door de modernistische überarchitect Le Corbusier. Yamasaki stelde dat 'zon, ruimte en groen, de drie essentiële vreugden van urbanisme' in het Pruitt Igoecomplex een veilige en democratische leefomgeving zouden opleveren. Er werden bomen geplant, 'als een rivier' die rond de flats zou meanderen, in elke flat bevonden zich washokken, gemeenschapsruimten en vuilnisopslagplaatsen die door gemeenschappelijke corridors waren te bereiken.

Vrijwel direct na oplevering ontstonden er problemen. De bomenrivier veranderde in een rivier van glas en afval dat van de verdiepingen naar beneden werd gegooid, de corridors werden ondergekladderd en geurden naar urine, de gemeenschapsruimten vielen aan vandalisme ten prooi en moesten worden dichtgemetseld. Bewoners trokken weg, *gangs* lijfden de lege huizen in. In plaats van een democratische leefomgeving creëerde Yamasaki's ontwerp een getto waar de bewoners hun leven niet zeker waren. In 1972, nog geen twintig jaar na oplevering, werd het Pruitt Igoecomplex met dynamiet opgeblazen. Volgens architectuurhistoricus Charles Jencks was hier meer aan de hand dan zomaar een mislukking en zomaar een sloop. Het neerhalen van Pruitt Igoe betekende het definitieve failliet van de modernistische bouwstijl, die vaak het tegenovergestelde opleverde van wat de naïeve uitgangspunten beoogden.

Maar het modernisme gaf zich niet zomaar gewonnen. Op het moment dat de Pruitt Igoegebouwen ineenzakten, werden in het verre Nederland in een nieuw te bouwen stad aan de zuidkant van Utrecht plannen gemaakt voor een winkelcentrum, City Plaza genaamd, dat tot de verbeelding moest gaan spreken en waar bezoekers uit

Joris van Casteren is schrijver en journalist. In 2008 publiceerde hij *Lelystad*, waarin hij verslag doet van zijn ervaring van het opgroeien in een kunstmatig aangelegde stad en een gemaakte samenleving. Sindsdien publiceert hij ook over andere new towns. Verder verschenen van zijn hand *In de schaduw van Parnassus. Portretten van vergeten dichters* (2002), *De man die 2 ½ jaar dood lag*, een serie verslagen over het nieuwe Nederland en *Zeg mijn lezers dat ik doorschrijf. Een portret van vergeten schrijvers* (2006).

de wijde omtrek op af zouden moeten komen. Voor het stadsplein, blikvanger van City Plaza, werd de modernistische architect Jan Hoogstad aangetrokken, die aan de hand van mathematische patronen een koel en zakelijk ontwerp afleverde. In een interview verklaarde Hoogstad dat het hem niet om gezelligheid was te doen. 'Ik wil niemand verplichten het gezellig te hebben, gadverdamme, dat is toch strijdig met mijn vak?' Wie er bij Nieuwegeiners naar informeert kan concluderen dat Hoogstad in zijn opzet is geslaagd: niemand vindt zijn plein gezellig. 'Ik heb het idee dat ik hier elk moment beroofd kan worden', zegt een mevrouw met een zware boodschappentas, als ik haar op een dag in november aanspreek op het plein. 'Ik wil er niet dood worden gevonden', zegt haar echtgenoot, een zwaarlijvige man in een elektrische rolstoel.

1. Entree van Cityplaza, Nieuwegein. (foto: P. Winters)

Wie wel dood gevonden werd op het plein was Richard Houtveen, een 25-jarige Nieuwegeiner, machine-operateur en liefhebber van reptielen, die op zondag 11 juli van het afgelopen jaar met honderden andere Nieuwegeiners op het plein van Hoogstad naar de WK-finale Nederland-Spanje keek. Na afloop kregen Houtveen en zijn vrienden ruzie met een groep jongemannen. Tijdens de schermutseling die volgde, stak één van de jongemannen Houtveen in zijn hart. Houtveen zakte in elkaar en stierf op het plein. Het was niet alleen de doodsteek voor Houtveen, het was ook de doodsteek voor het Nieuwegeinse stadshart, dat met veel modernistische naïviteit en met goedkope bouwmaterialen was opgetrokken en net als het Pruitt Igoecomplex, zij het minder extreem, het tegenovergestelde opleverde van wat het beoogde.

Op de dag in november dat ik Nieuwegein bezoek, staan er hekken met zwarte folie op het plein. Een agent vertelt dat de moord op Houtveen voor de tweede maal wordt nagespeeld, omdat de dader nog altijd niet gevonden is. Binnenkort zullen er opnieuw hekken staan, maar dan omdat City Plaza grootschalig verbouwd gaat worden. Er zullen nieuwe gebouwen komen, alles wordt mooier, groter en beter. In een promotiefilmpje op de website van de gemeente zie je het nieuwe winkelcentrum, Stadskwartier genaamd,

CITYPLAZA

kpn

LOKKER

EN VOOR
DEN
1,17 APV

VERBODEN VOOR
HONDEN
ART. 2.4.13

3. Artist Impression van Cityplaza, Nieuwegein.

met een totaal verbouwd plein dat in niets herinnert aan het ontwerp van Hoogstad. In het filmpje schijnt de zon. Je ziet goedverzorgde mannen en vrouwen lopen, blank en slank, glanzend als de gebouwen om hen heen. Heel anders dan de dikke bijstandsmoeders, de Surinaamse hangjongeren of de vrouwen met hoofddoek die ik op deze grauwe novemberdag ook tegenkom.

Ik begrijp niet waarom Nieuwegein in de film de pluriformiteit van zijn gemeenschap ontkent in plaats van propageert. Het is duidelijk dat de stad het niet moet hebben van zijn gebouwen, zoals de meeste new towns, zodat de bewoners overblijven. En die zijn minder saai dan je op grond van de leefomgeving zou verwachten. De stadsvernieuwers zouden er goed aan doen om te zorgen dat de *verelendung* uit het filmpje niet werkelijk plaats gaat vinden. Laat ze door het centrum wandelen en kennis maken met typisch Nieuwegeinse verschijnselen die met de aanstaande verbouwing hun plek dreigen te verliezen. Zij geven de stad meer karakter dan welk gebouw ook. Het belangrijkste is de man bij de halte van de sneltram. Niet voor niets wordt hij de burgemeester van Nieuwegein genoemd. Vrijwel elke dag zit hij er met zijn transistor, altijd net in het pak. Op deze grauwe dag in november vertelt hij mij dat Amerika een nieuwe planeet heeft ontdekt. Ik ga naast hem zitten. Een sneltram arriveert, mensen stromen naar buiten. 'Ik wil het vrije leven terugbrengen', schreeuwt de burgemeester van Nieuwegein. Gegrinnik en gelach. De politie heeft tegen de burgemeester van Nieuwegein gezegd dat hij moet vertrekken van zijn plek. Een paar keer hebben ze hem al weggestuurd. Hopelijk is er na de verbouwing nog plek voor hem.